

OBRAZOVANJE
U FOKUSU
#02

FINANSIJSKA PISMENOST,

VEŠTINA XXI VEKA

INSTITUT ZA PSIHOLOGIJU

unicef

FINANSIJSKA PISMENOST, VEŠTINA XXI VEKA

U svetu u kojem živimo, ma u kom delu planete to bilo, donošenje finansijski (odgovornih) odluka, kao i upravljanje finansijskim proizvodima i sredstvima, uz poznavanje njihovih prednosti, mana i ograničenja, predstavlja svakodnevnu aktivnost ljudi, uključujući tu i decu koja u svet finansija ulaze na veoma ranim uzrastima.

Način života u 21. veku, u kojem se sa novim tehnologijama i finansijskim instrumentima susrećemo svakodnevno, podrazumeva da svaki pojedinac, od ranog uzrasta, a svakako pre punoletstva ima dovoljno razvijene kompetencije za njihovo uspešno korišćenje. Mladi se sve ranije suočavaju sa značajnim finansijskim izazovima, odgovornostima i odlukama i usled toga finansijsko obrazovanje je postala potreba za uspešno

funkcionisanje. Stoga je opravdano govoriti o odgovornosti države da unapređuje kompetencije u oblasti finansija u društvu u celini. U obrazovnom kontekstu, to znači odgovornost škole za sticanje finansijske pismenosti, razumevanje koncepata, ovladavanje veštinama, kao i razvijanje stavova koji će omogućiti učeniku racionalno i efikasno donošenje finansijskih odluka.

NA ŠTA MISLIMO KADA KAŽEMO FINANSIJSKA PISMENOST?

Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) definisala je finansijsku pismenost kao „znanje i razumevanje finansijskih koncepata i rizika, kao i veštine, motivacija i samopouzdanje da se to znanje i razumevanje primeni kako bi se donosile efikasne odluke u različitim finansijskim kontekstima, unapredile finansijske dobrobiti pojedinaca i društva i omogućilo aktivno učestvovanje u ekonomskim zbivanjima“ (OECD, 2012).

ZNAČAJ FINANSIJSKE PISMENOSTI ZA LIČNI I PROFESIONALNI RAZVOJ MLADIH

Svrha sprovedenog istraživanja jeste da ukaže na značaj finansijske pismenosti za lični i profesionalni razvoj mladih, kao i na mogućnosti uvođenja finansijskog obrazovanja u obrazovni sistem u Srbiji.

Istraživanje je obuhvatilo podatke dobijene iz tri različite perspektive:

1. Sprovedena je detaljna analiza akademske literature iz oblasti ekonomije obrazovanja i finansijske pismenosti koja je nedvosmisleno ukazala na značaj ove kompetencije i na njeno rastuće prepoznavanje kao jedne od ključnih obrazovnih kompetencija u savremenom svetu.
2. Za potrebe ovog istraživanja sprovedena je komparativna analiza javnih politika zemalja u kojima je finansijska pismenost deo obaveznog kurikuluma, sa posebnim osvrtom na zemlje u regionu. Analiza je ukazala na različite načine i pravce pomoću kojeg se finansijsko obrazovanje može uvesti i u naš sistem. Sprovedena je detaljna analiza o načinu uvođenja finansijskog obrazovanja, uzrastu na kojem se sprovodi, sadržinskim i konceptualnim rešenjima koje su primenile pojedine zemlje.
3. Treći pravac istraživanja fokusirao se na PISA (Programme for International Student Assessment) testiranje. Finansijska pismenost, kao obrazovna kompetencija, prvi put je testirana u okviru OECD/PISA 2012 studije. Iako Srbija nije učestvovala 2012. godine u ovom delu studije, komparativni podaci iz drugih sistema imaju neposredan značaj i za naš obrazovni sistem. Srbija nije učestvovala ni u ciklusu 2015, ali učestvuje u ciklusu 2018, tako da će podaci o strukturi i nivou finansijske pismenosti naših učenika biti uskoro dostupni. Istraživanje je ukazalo na niz važnih rezultata koji proizilaze iz PISA studije, jer pored podataka o postignuću, učenici u okviru ankete daju značajne informacije o dosadašnjim finansijskim iskustvima.

Primer zadatka, nivo 4

PLATNI LISTIĆ

Svakog meseca, Jasnina plata uplaćuje se na njen račun u banci. Ovo je Jasnin Platni listić za jul.

PLATNI LISTIĆ ZAPOSLENOG: Jasna Jovanović

Radno mesto: Rukovodilac sektora od 1. jula do 31. jula

Bruto zarada	2800 zeda
Doprinosi	300 zeda
Neto zarada	2500 zeda
Dosadašnja bruto zarada za tekuću godinu	19 600 zeda

PITANJE:

Koliko novca je preduzeće u kojem je Jasna zaposlena uplatilo na njen račun 31. jula?

- A 300 zeda
- B 2500 zeda
- C 2800 zeda
- D 19 600 zeda

Komentar na zadatak:

NIVO ZADATKA

Ovo pitanje se nalazi na 4. nivou postignuća, što znači da ga je u zemljama koje su učestvovala u PISA istraživanju 2012. godine rešavalo, u proseku, oko 25% učenika (OECD prosek). Od učenika se očekuje da primene svoje razumevanje finansijskih koncepata koji nisu sasvim uobičajeni. Od njih se traži razumevanje finansijskih termina koji će postajati za njih sve relevantniji kako se približavaju odraslom dobu, kao što je upravljanje bankovnim računom. Od njih se očekuje da interpretiraju detaljno prikazane finansijske dokumente, kao što je platni list.

PRIRODA ZADATKA

Identifikovanje neto zarade na platnom listiću. Tačan odgovor zahteva da učenici razumeju razliku između bruto i neto zarade, odnosno, razliku između uplate pre plaćanja doprinosa i posle plaćanja doprinosa (kao što su doprinosi za zdravstvo ili porezi). U ovom zadatku se ne traži računanje. Od učenika se očekuje da pokažu da su svesni različitih formi u kojima se novac pojavljuje i različitih svrha u koje se koristi. Kontekst u koji je smešteno ovo pitanje je obrazovni i radni.

GLAVNI NALAZI

- Rezultati istraživanja u akademskoj literaturi nedvosmisleno su ukazali na jasnu povezanost između razloge izbijanja nedavne svetske ekonomske krize i nedovoljne funkcionalne finansijske pismenosti mladih.
- Analiza podataka dobijenih upitnikom o dosadašnjim iskustvima mladih u upravljanju finansijskim instrumentima (kao na primer krediti, akcije, obveznice i sl.), kao i o situacijama u kojima je potrebno doneti finansijski promišljene odluke, a koji je pratio test finansijske pismenosti unutar PISA studije, pokazala je da će buduće generacije biti daleko više i mnogo ranije suočene sa donošenjem finansijskih odluka. Broj petnaestogodišnjaka koji imaju račun u banci kreće se od gotovo nestvarnih 90% u Sloveniji i Novom Zelandu do 37% u Hrvatskoj i 25% u Slovačkoj. Najmanji procenat đaka sa računom u banci je u Poljskoj i iznosi 15%.
- Učenici koji imaju visoka postignuća na finansijskoj pismenosti vrlo verovatno imaju visoka postignuća i u bar još jednom od testiranih domena (matematika, čitanje, nauka). Postoje i izuzeci, kao na primer u Estoniji i Francuskoj, gde najveći broj vrlo uspešnih đaka iz tri glavne oblasti testiranja nije ostvario toliko dobre rezultate iz finansijske pismenosti. Postignuća učenika iz Slovenije, Hrvatske i Slovačke su na nivou njihovih postignuća u drugim oblastima, dok učenici iz Češke imaju viša postignuća iz finansijske pismenosti nego iz bilo koje druge testirane oblasti. Češka ima i značajniji procenat učenika na najvišim nivoima postignuća (9,9%) dok su u ostale tri zemlje visoka postignuća retkost (oko 5% učenika ili manje).
- Na postignuća učenika utiče i pripadnost određenoj socio-ekonomskoj grupi – oni koji imaju povoljnije životne uslove, obrazovanije roditelje, više podrške tokom obrazovanja, imaju i viša postignuća na ovom testu. U nekim zemljama razlike u postignućima koje ostvaruju deca iz porodica sa nižim socio-ekonomskim statusom (25% učenika sa najnižim SES-om) i deca koja žive u bogatom i podsticajnom okruženju (25% učenika sa najvišim SES-om) iznose i preko 100 poena na PISA skali postignuća (npr. najveća razlika u postignućima ove dve grupe je na Novom Zelandu i iznosi 127 poena, dok je u Izraelu 114 poena, Francuskoj 113, SAD 108, Slovačkoj 107), što govori da su deca koja i inače rastu u manje podsticajnim sredinama umanjene šanse da te razlike nadoknade i da steknu punu afirmaciju u odraslom dobu.

PREPORUKE

- Potrebno je sprovesti niz kampanja koje će **podići svest o tome šta znači biti finansijski pismen i zašto je to važno**, uključujući i promociju zaštite od finansijskih rizika. Ciljna grupa bi trebalo da bude građanstvo u celini, ali, zbog značaja finansijske pismenosti za funkcionisanje u profesionalnim i građanskim ulogama, ove kampanje bi pre svega trebalo, jezikom i sadržajem, adresirati na mlade ljude školskog uzrasta i sprovoditi ih sistematski, preko obrazovnih ustanova.
- Prednost u razvoju i promovisanju finansijskog obrazovanja predstavlja značajan broj državnih, privatnih i akademskih institucija, kao i organizacija civilnog društva koje žele da doprinesu unapređenju finansijske pismenosti stanovništva, a posebno mladih. Ipak, **važno je sinhronizovati aktivnosti svih zainteresovanih strana**.
- Iskustvo drugih zemalja pokazuje da je **poželjno da postoji institucija koja bi uključila i koordinisala rad svih zainteresovanih strana, a posebno u cilju planiranja uvođenja finansijskog obrazovanja kao redovnog obrazovnog sadržaja i njegove promocije**. U Srbiji, krovna institucija zadužena za finansijsko obrazovanje trebalo bi da bude, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, a dodatno i institucije partneri u realizaciji procene finansijske pismenosti u Srbiji u okviru PISA 2018 studije.
- **Razvijanje kompetencije za finansijsku pismenost trebalo bi da ima svoje mesto u obrazovnom sistemu Srbije**, kao što je to već praksa u mnogim evropskim obrazovnim sistemima.
- U skladu sa opredeljenjem da se planovi i programi nastave i učenja u osnovnom i srednjem obrazovanju organizuju predmetno, **obrazovanje za finansijsku pismenost bi trebalo uvesti u nastavu kao međupredmetnu kompetenciju**.
- Potrebno je razviti kurikulum za nastavu finansijske pismenosti na svim nivoima školovanja. S obzirom da je reč o međupredmetnoj nastavi, **kurikulum bi trebalo razvijati na osnovu analize postojećih predmetnih programa tako da se identifikuju teme u koje je moguće uneti odgovarajuće primere za razvoj finansijske pismenosti**.
- **Povezivanje sa drugim međupredmetnim kompetencijama** (preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu, digitalna kompetencija, rešavanje problema).
- Eksterni monitoring stanja finansijskog obrazovanja su neophodni kao i uporedivost rezultata sa drugim zemljama. Upravo PISA projekat predstavlja proveren i međunarodno usaglašen okvir, te bi **PISA studiju trebalo koristiti kao instrument za monitoring kvaliteta i ostvarenih efekata finansijskog obrazovanja**.
- Praćenje implementacije programa i procena efekata podrazumeva i **razvijanje standarda postignuća** koji bi trebalo da budu usaglašeni sa postojećim standardima za međupredmetne kompetencije, što znači da bi se standardi razvijali za kraj osnovnog obaveznog i opšteg srednjeg obrazovanja.
- **Nastavnik je centralna figura pri uvođenju finansijskog obrazovanja i garant kvaliteta obrazovnih postignuća u ovoj oblasti**. Zbog toga je najpre neophodno podići svest nastavnika o značaju razvoja ove kompetencije kroz redovno školovanje. Pored toga, **potrebno je realizovati i obuke nastavnika u oblasti finansijske pismenosti i finansijskog obrazovanja** preko programa profesionalnog razvoja.
- S obzirom da je reč o kompetenciji koja se razvija od ranih uzrasta, trebalo bi na sistematičan način **podržati roditelje za rad sa decom, kroz različite vodiče, prigodne materijale i primere ili kroz direktnu obuku**.
- I za roditelje i za školu je **korišćenje lokalnih resursa odlična prilika da deca i učenici razvijaju finansijsku pismenost kroz neposredno iskustvo** sa finansijskim institucijama, situacijama i sredstvima (pošta, banka, prodavnica, servisi, provajderi..)

Preporuke za javne politike su nastale na osnovu istraživanja Finansijska pismenost – veština XXI veka, autor dr Mladen Stamenković, docent Ekonomskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu. Istraživanje je podržano kroz zajedničku inicijativu Instituta za psihologiju, Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu i UNICEF-a Obrazovanje u fokusu - sekundarne analize međunarodnih istraživačkih studija.

Mišljenja i stavovi izneti u dokumentu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju nužno stavove i politike UNICEF-a.

